

Erich Mistrík: Francúzsko

Obsah

Štrasburské podrazy	2
Parižska odvaha	8
Francúzska sláva	12

Štrasburské podrazy

Štrasburg je veľmi príjemné, šarmantné a pohostinné mesto. Kombinuje staré malebné uličky so širokými modernými bulvármi, ulice preplnené autami s tichými, modernými a pohodlnými električkami, ktoré sa potichu šínú po uliciach ako duchovia. Šarm dodáva mestu aj rieka Ill, ktorá sa tu rozlieva do viacerých kanálov a uprostred mesta tvorí ostrovy.

Štrasburg, časť Petite France

Mesto je zvyknuté na cudzincov, veď v ňom sídli viacero vážnych a silných medzinárodných inštitúcií. Hoci si zachováva svoj dvojdomý charakter na hranici francúzskej a nemeckej kultúry, predsa z neho cítiť medzinárodný pohyb, globálne myslenie, prieniky kultúr.

Napriek svojej pohostinnosti občas poskytne návštevníkovi prekvapujúce situácie. Niektoré z nich sú skutočnými podrazmi.

Prvý podraz

Pri mojej prvej návšteve Štrasburgu som o ňom síce vedel dosť, ale vôbec som sa v ňom nevyznal. Podrobná mapa vo vrecku je nanič, keď sa človek ocitne uprostred noci uprostred tichého veľkomesta.

Hoci Štrasburg má svoje letisko, je málo významné, do tohto centra medzinárodnej politiky sa častejšie lieta cez Frankfurt, ktorého letisko je vzdialené len necelú hodinu cesty po diaľnici.

Autobus z frankfurtského letiska ma asi o jedenástej v noci vysadil pri budove Rady Európy.

Rada Európy

Pretože táto časť Štrasburgu žije len cez deň, na ulici nebolo nikoho, kam som len dovidel. Našťastie sa nablízku ocitol taxík.

Vedel som len meno a adresu hotela a vo vrecku som mal pár (vtedy ešte –) francúzskych frankov. Tak som povedal taxikárovi, koľko mám a požiadal som ho, aby ma za tie peniaze dovezol čo najbližšie k hotelu – dúfajúc, že to bude dosť blízko a zvyšok prinajhoršom prejdem peši. Naivnosť cestovateľa, ktorý netuší, do akého mesta prišiel.

Asi po štyridsiatich minútach cesty, keď som úzkostlivo sledoval počivo zapnutý taxameter, ma taxík vysadil rovno pred bránou môjho hotela. Mal som pocit, že som sa ocitol na druhom konci mesta, tak dlho sme išli. Bol som však spokojný, že som na mieste.

Až po niekoľkých dňoch pobytu v Štrasburgu, keď som denne dochádzal z hotela do Rady Európy, teda, keď som meral tú istú vzdialenosť, som pochopil taxikárovu šikovnosť.

On totiž využil fakt, že som vôbec nevedel, kde som. Išiel do môjho hotela veľkou okľukou, ktorú si vyrátal presne tak, aby mi z vrecka vytiahol všetky mnou priznané franky. Ako som neskôr zistil, tá istá vzdialenosť sa dala prejsť mestskou hromadnou dopravou za bieleho dňa, keď boli ulice plné – za dvadsať minút.

Dovtedy som žil s predsudkom, že podobne sa správajú taxikári len vo východnej Európe.

Druhý podraz

Štrasburg poskytuje ohromné možnosti na ubytovanie, od superluxusných až po veľmi jednoduché hotely a hotelíky. Jeden z tých lacnejších prekvapivo sídli priamo na centrálnom námestí, na Place Kléber.

Malá nenápadná budova s úzkymi chodbami a ešte užším schodiskom, s oknami buď na námestie alebo do dvora. Na vzhľad typický francúzsky, nemecký, holandský, anglický hotelík. Ktovie, čím to je, že v týchto štyroch krajinách sa istý typ architektúry rozvinul veľmi podobne. Raňajky však ponúkal typicky francúzske – teplé croissanty.

Bez ohľadu na vzhľad a raňajky, hotel mal základnú výhodu – bol v centre mesta, odkiaľ bolo možné sa bez problémov rýchlo dostať kdekoľvek. Navyše, prakticky pod jeho oknami bola zastávka električky, ktorá predstavuje v tomto meste veľmi efektívny spôsob dopravy.

Vedel som, že v hoteli bude všetko, čo človek potrebuje ku krátkodobému pracovnému pobytu v cudzom meste – posteľ, kúpeľňa a menší pracovný stolík. A možno aj televízor na sledovanie najnovších správ, pretože v tom čase ešte internet nebol prístupný vždy a všade.

Očakávania sa naplnili. Posteľ tam bola. Vyspali by sa v nej aj štyria ľudia a bola v izbičke veľkej asi tri krát tri metre, takže medzi posteľou a oknom na jednej strane a medzi posteľou a pracovným stolíkom na druhej strane bol rovnaký priestor, cca 30 cm. Ale dalo sa tam pohybovať. Opatrne, ale dalo.

Aj kúpeľňa tam bola. Podobne malá. Ale dokázal som sa v nej obracať.

Hlavným predmetom izbičky však bol televízor na pracovnom stolíku. Stolík bol veľký asi tak na položenie troch kníh, ale na ňom trónil televízor, ktorého rozmery ho predurčovali na umiestnenie v hale o dĺžke minimálne desať metrov.

Samozrejme, stolík bol nepoužiteľný. A nebol použiteľný ani televízor. Jeho veľkosť určovala divákovi, aby sedel niekoľko metrov od obrazovky – lenže v izbe vôbec taký priestor nebol. Najďalej bolo možné sa postaviť k oknu (– nie sadnúť si, lebo medzi posteľ a okno sa stolička nezместila). Aj od okna som však mal pri sledovaní televízora pocit, akoby som v kine sedel dva metre od plátna.

Majiteľ hotela bol určite veľkorysý, keď takto vybavil svoje izby. Jeho veľkorysosť bola však ťažko pochopiteľná. Pôsobila ako schválnosť.

Tretí podraz

Štrasburg je historické mesto svojimi osudmi aj architektúrou. Pred príchodom som už vedel, že ma tam čaká mimoriadna gotická stavba, štrasburská katedrála. Tešil som sa na významnú pamiatku, ale netušil som, čo mi jej stavitelia nachystali.

Hovorí sa, že keď ju J. W. Goethe uvidel, s úžasom vykrikol: „Aký nádherný výraz nemeckého ducha.“ V tom čase bol Štrasburg a Alsasko súčasťou Nemecka, takže jeho vyjadrenie bolo celkom prirodzené. Netušil však, že katedrálu stavali takmer rovnakou mierou nemeckí aj francúzski architekti a že sa v nej odrazili rovnako vplyvy nemeckej aj francúzskej gotiky.

Vedel som vopred, že jej veža patrí k najvyšším na svete, aj to, že celá stavba je jednou z najväčších gotických stavieb.

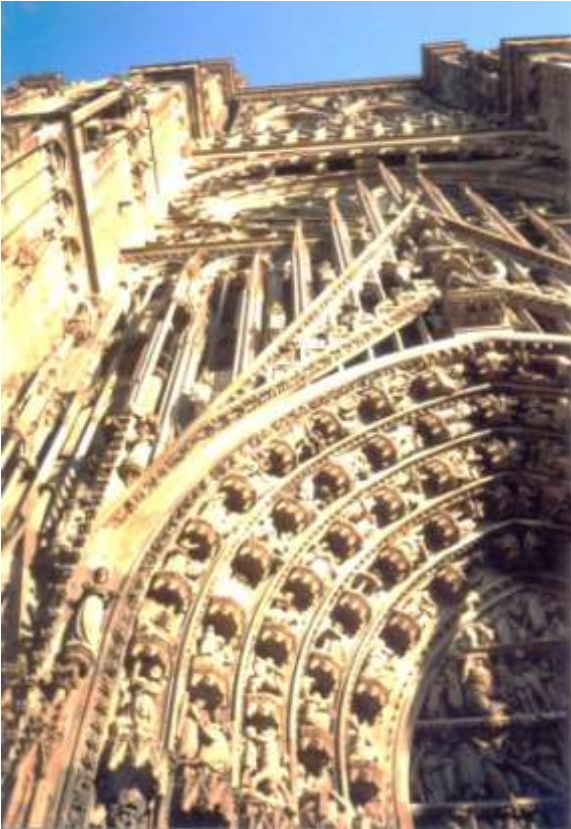
Pri prvej voľnej chvíli som sa samozrejme k nej vybral. Podľa mapy som tušil, kde asi bude, tak som sa v malebných uličkách starého Štrasburgu vybral tým smerom. Pretože bol predvianočný čas, všade ma sprevádzali Santa Clausovia ležúci po múroch, čo na uliciach vytváralo pohodu a nadnesenú náladu.

Blúdil som mestom, ale mal som istotu, že sa blížim ku katedrále. Zastavoval som sa pri pouličných predajcoch na blšom trhu, ktorý v tú sobotu zaplavil jedno z centrálnych námestí. Dalo sa tam nakúpiť čokoľvek, od starého kávovaru, cez osvietenskú Veľkú encyklopédiu vied, umení a remesiel až po československé bankovky z prvej republiky.

Takmer bezcieľne túlanie po úzkych uličkách ma však určite viedlo smerom ku katedrále. Podľa mapy som tušil, že som už niekde blízko, katedrálu som však stále nevidel. Zabočil som do uličky, ktorá mala viesť už priamo k nej... a prestal som dýchať.

Môj pohľad sa zastavil a postupne stúpал dohora. Hľadel som vyššie a vyššie, až som musel úplne zakloniť hlavu – predou mnou totiž zo sekundy na sekundu vyrástla jedna z najväčších a najvyšších gotických stavieb.

V uliciach okolo nej sú jedno-dvoj-troj-poschodové staré domy, ktoré ju pre pešiaka starostlivo ukrývajú. Len keď sa dostaneme úplne k nej, zrazu ju zazrieme. Keď stojíme pred jej hlavným vchodom, náš krk má čo robiť, aby pomohol očiam obsiahnuť tú výšku.

Neskôr som zistil, že sa k nej dá prísť aj inými uličkami, takže sa pred nami vynorí o niečo skôr, efekt je však takmer rovnaký. Až o pár dní som zistil, že je oveľa lepšie viditeľná z diaľky, že vlastne dominuje celému mestu a jeho okoliu.

V Európe je viacero podobných katedrál, ktoré sú obrovské a postavené uprostred starého mesta. Napríklad katedrála v Gdansku podobným spôsobom trčí ponad úzke uličky a menšie domy, vidno ju však z mnohých ulíc, keď sa k nej človek približuje. Kontrast jej výšky s domami okolo nej je tiež ohromujúci, ale nie taký šokujúci, lebo sa k nej približujeme s vedomím tohto kontrastu. Aj katedrála v Kolíne nad Rýnom vyrastie zrazu pred nami, keď vyjdeme z podchodu, ktorý ústi pri nej – ale aj tú katedrálu sme predtým mali možnosť vidieť z okolitých ulíc. Štrasburská katedrála je však takým spôsobom schovaná v uličkách, že je možné ju vidieť buď z veľkej diaľky, alebo až po príchode tesne k nej.

Uličky okolo katedrály sú také úzke, že som môjmu krku nemohol poskytnúť úľavu. Hlava musela byť neustále prudko zaklonená, ak som chcel vidieť jednotlivé časti stavby. Je tak pevne zakliesnená medzi nízke domy, až takmer nemôžeme vychutnať jej krásu.

Ale potom som si uvedomil, že v tej urbanistickej stiesnenosti ponúka iný pôžitok. Keď je tak utisnutá, lepšie si uvedomíme, akú úžasnú stavbu máme pred sebou.

Mal som pocit, že sa starí stavitelia smejú do hrsti – ale sme ťa dostali, či chceš alebo nechceš, musíš žasnúť, hoci si bol na naše dielo pripravený.

(2001-2005 / 2012)

Parížska odvaha

Sláva Paríža ako centra západnej kultúry už viac alebo menej pohasla. Od druhej svetovej vojny jeho úlohu prebral najprv New York, ale v posledných desaťročiach sa táto úloha dosť diverzifikovala – dnes udáva tón Berlín, New York, Amsterdam aj iné významné mestá. Parížu však zostáva niečo, čomu len niektoré z nich dokážu konkurovať: Odvaha smelo nabúrať vlastnú tradíciu, ale urobiť to tak, že kacírstvo sa okamžite stane plnohodnotnou súčasťou tej istej tradície.

Paríž je veľmi odvážny vo svojej architektúre a urbanizme. Uvedomil som si to, keď som sa postavil pod Veľký víťazný oblúk v mrakodrapovej štvrti La Défence.

Hoci aj návštevník tejto štvrte vie, kam smeruje, predsa výstup z metra na povrchovú pešiu zónu je šokom. Do Paríža sa predsa chodí kvôli spleti uličiek v Latinskej štvrti, kvôli nádhornej gotike chrámu Notre Dame, kvôli bukinistom pri Siene či kvôli hodnotám minulosti v Louvri.

Bukinisti pri Siene

Ale v La Défence sa zrazu ocitneme v štvrti plnej výstavných mrakodrapov. Široká pešia zóna v ktorej máme problém dovidieť na vrchol okolostojacich budov, všade sklo, kameň, železo a oceľ. Sme v meste, ako si ho niekedy predstavovali tvorcovia futuristických filmov. Sme v parížskej štvrti z konca 20. storočia, ktorá ako málokteré mesto spĺňa aj jeden z urbanistických ideálov – oddelenie peších od dopravy. Tu je totiž celá doprava pod zemou, alebo povrchová doprava štvrť obchádza.

La Défence však nie je obyčajným európskym Manhattanom. Nielenže je postavený s veľkým vkusom a šarmom, ale je to koncentrát parížskej architektonickej odvahy.

Hoci Parížania vedeli, že stavajú niečo, čo môže zmeniť tvár ich mesta, výstavbu zverili dovedy neznámemu architektovi z Dánska. A tvár Paríža sa skutočne zmenila.

La Défence totiž nie je len výnimočná zmes mrakodrapov, z ktorých každý je iný a každý je svojším dielom. Obsahuje aj úžasný Víťazný oblúk, stavbu, ktorej dve „nohy“ sú preklenuté vodorovnou časťou, pričom každá z tých troch častí je plnohodnotnou budovou.

Štvrť je navyše postavená v osi, ktorá pretína celý Paríž a na ktorej sa nachádzajú nielen dejiny Francúzska, ale aj symboly, bez ktorých by Paríž nebol Parížom a Francúzsko Francúzskom – od Bastily, cez Louvre, cez Champs Elysées so „starým“ Víťazným oblúkom ústi táto os priamo do La Défence.

Parížania neváhali štvrť výtvarne doplniť prvkami, ktoré prichádzajú z inej kultúry, ale okamžite sa stali neodmysliteľnou súčasťou Paríža – ako napr. Césarov Palec.

César – Palec. 1966

Súbor supermodernej štvrti sa napojil na hlavnú urbanistickú os mesta. Nestal sa tak len niečím novým na okraji mesta, ale úplne vnútornou súčasťou mesta. Tá os hovorí jasne – Ja, Paríž, už bez La Défence nikdy nebudem Parížom. Parížania neschovali novú štvrť a neoddelili ju od svojich šarmantných uličiek a bulvárov starého mesta, ale vystavili ju všetkým (aj sebe) na obdiv.

Na tejto osi je aj ďalší symbol odvahy Paríža – pyramída v Louvri. Budovy Louvru, budovy bývalého kráľovského paláca, sú symbolom histórie Francúzska. Odkedy sa stali centrom umeleckých zbierok, symbolizujú aj kultúrnosť Francúzov a Paríž i Francúzsko sú dnes nemysliteľné bez Louvra. Extrakt histórie, tradície, trvalých kultúrnych hodnôt, ktoré vyznávajú Francúzi.

Do tohto múzea a kráľovského paláca sa však vstupuje cez avantgardnú sklenenú pyramídu z roku 1989 umiestnenú priamo uprostred nádvorja. A nebol by to Paríž, keby túto pyramídu nedal postaviť cudzincovi – čínskemu architektovi.

Je síce pravda, že Parížania proti tejto stavbe protestovali. Ale dnes sú na ňu hrdí. Je síce v prudkom kontraste s kráľovskými budovami, ale spolu predsa vytvárajú nádherný celok. Tak ako dva Víťazné oblúky – jeden v La Défence a druhý na začiatku Champs Elysées.

Hlavný vstup do Louvru

Takmer priamo na tejto osi je ďalšia ukážka odvahy Paríža – Centrum Georgesu Pompidua z roku 1977. Stavba, ktorá postavila nové normy pre modernú architektúru. Ako inak, postavená dvoma Talianmi a jedným Britom zasadená do starého mesta tesne vedľa gotického chrámu, so Stravinského fontánou, ktorá akoby sem priletela z iného sveta.

Stravinského fontána

Ďalší symbol odvahy Paríža, Eiffelova veža z roku 1889 je už mimo tejto osi. Je pravda, že protesty proti nej boli oveľa prudšie. Mnohí ľudia v čase jej stavby tvrdili, že naveky zohaví Paríž. – A predsa je dnes asi najvýraznejším a najznámejším symbolom celého mesta.

Paríž je pre mňa ukázkou toho, že sa netreba báť spojenia starej, veľmi starej a súčasnej, veľmi súčasnej architektúry. Netreba sa báť zapojiť architektov zo zahraničia, pri ktorých by sme sa mohli báť, že necítia atmosféru mesta, pre ktoré stavajú. Odvaha sa vypláca.

Často si Paríž porovnávam s Bratislavou.

Odvaha nám občas chýba: Veď ako dlho sa diskutuje o tom, akú podobu by mal mať nový Starý most namiesto toho, aby sme odvážne postavili úplne nový most, keď súčasný je v takom stave, že sa prakticky nedá zachrániť a aj keby sme ho zachránili, tak v súčasnej podobe už celkom nie.

Inokedy sa zasa nespoľahneme na názor architektov zo zahraničia, ale sami ukážeme, ako necítíme charakter vlastného mesta. Tak sa stalo v River parku, ktorý (navrhnutý holandským architektom) mal mať pôvodne o štyri poschodia menej, ale po jeho odchode slovenský staviteľ navýšil celý komplex, takže dnes je to súbor stavieb, čo zničil jeden priestor pri Dunaji – našou vlastnou vinou, nepočúvali sme architekta zo zahraničia. Alebo ako sa zasa naopak stalo pri Euroveí, kde zahraničný architektonický ateliér veľmi presne vycítil, čo mesto potrebuje a čo unesie.

(1997, 2006 / 2012)

Clermont-Ferrand a jeho sláva

Každá krajina má zrejme sklon trochu si prikrášľovať svoje dejiny, vylepšovať obraz o sebe pred sebou samou aj pred cudzincami. O Američanom je dosť známe, že chcú byť najlepšími na svete. Ak sa im to v niečom nepodarí, tak je práve ten, čo rozpráva, najlepším aspoň vo svojom štáte, alebo aspoň vo svojom meste. A keď to už inak nejde, tak má povedzme najväčší kvetináč na celej ulici.

Podobné sklony som videl aj v Rusku a pôvodne som si myslel, že je to veľikášsky komplex mnohopočetných národov.

Nie je.

Francúzsko, kedysi Galia, fungovalo už za čias Rímskej ríše ako veľká a silná krajina. Hoci moc bola rozdrobená na množstvo kniežactiev, čo Rimanom uľahčovalo úlohu, predsa Galovia mali k sebe blízko. Aj sa dokázali v boji proti Rimanom spojiť.

Keď Caesar obsadzoval Galiu, čiže skoro celé územie dnešného Francúzska, nemal to ľahké. Bol však dobrý stratég a v kombinácii ľsti, sily, vojenskej techniky a stratégie sa mu stále darilo. Až raz, v strednom Francúzsku pri dnešnom meste Clermont-Ferrand narazil.

Na francúzske pomery nie veľmi veľké mesto Clermont-Ferrand so 130 000 obyvateľov sa má čím chváliť. Šarmantné mesto s vynikajúcou atmosférou na svojom hlavnom námestí občas prekvapí neočakávanou stavbou – ako napríklad svojou katedrálou, ktorá sa pred chodcom vynorí v úzkych uličkách podobne ako tá v Štrasburgu. Pokojné kaviarničky na uliciach uprostred v sychravej jeseni dokresľujú francúzsky životný štýl. Štýl založený na tom, že si človek môže dopriať pohodu vždy, keď má na ňu chuť.

Krása tohto mesta nie je v okolí osamotená. Departement Puy-de-Dôme je starým historickým okresom a skoro v každej dedine možno naraziť na vzácne pamiatky. Uprostred maličkých domčekov sa sem-tam týčia

obrovské starobylé katedrály takej hodnoty, že keby sme ich mali na Slovensku, tak by sme sa určite snažili každú z nich zaradiť do zoznamu svetového kultúrneho dedičstva.

V strednom Francúzsku sa nimi síce pochvália, ale inak ich považujú za niečo celkom samozrejmé. A tak môže návštevník v priebehu niekoľkých hodín vidieť také stavby, na kto-

rých sa dajú vykladať dejiny stredovekej architektúry. Románske a gotické chrámy v krásne zachovanom stave, dokonca s mobiliárom, ktorý by sme u nás uchovávali iba v múzeách. Chrám v malej obci Orcival s 300 obyvateľmi je jednou z najcennejších stavieb v tomto regióne a v celom Francúzsku. Jeho strohý románsko-gotický charakter a umiestnenie v zapadlej dedinke ho predurčuje, aby nikdy nebol taký slávny ako parížsky chrám Notre Dame, v umeleckej hodnote sa mu však vyrovná.

Bazilika v Orcivale

Naši sprievodcovia nám samozrejme tieto poklady poukazovali. Boli na ne aj patrične hrdí. Ale niečím sa chválili ešte viac.

Zaviezli nás za Clermont-Ferrand, do dedinky Gergovia na malú vyvýšeninu, odkiaľ bolo vidieť dlhú, nevysokú vyvýšeninu, Gergovské plató. Tam sme stáli v jesennom vetre a zime dosť dlho, kým nám neporozprávali celú históriu, ako v r. 52 na tom plató galské knieža Vercingetorix privodilo slávnemu Caesarovi zdrvivú porážku.

Samozrejme, Vercingetorix bol podobnou slávnou postavou ako Asterix a Obelix, ku ktorým ho prirodzene prirovnávali.

Zabudli však dodať, že Asterix a Obelix sú fiktívne postavy. Zabudli aj dodať, že Vercingetorix síce spôsobil Caesarovi značné problémy, ale nakoniec musel tiež kapitulovať a – vraj – na kolenách sa plaziť pred rímskym vojvodcom. Zabudli dodať ešte aj to, že dnes nie je celkom isté, či sa tá slávna bitka vôbec odohrala práve na tom plató, alebo iba niekde v jeho okolí – chápem však, že bitka na tom kopci by bola oveľa pôsobivejšia, hlavne vo filme.

Prítomnosť Asterixa a Obelixa v tomto rozprávaní ma utvrdilo v tom, že slávna história okresu v strednom Francúzsku síce má svoje pevné základy v reálnych udalostiach, ale pod vplyvom médií si ju domáci zrejme mierne upravujú. Asi to predsa len lepšie pôsobí, keď môžeme našu minulosť cudzincovi sprostredkovať tak, že jej porozumie, lebo určite tiež z filmov pozná dve figúrky galských bojovníkov. V konečnom dôsledku asi nie je najdôležitejšie, aby bolo naše rozprávanie úplne historicky verné, veď nejde o historickú správnosť, ale o našu (ich – Francúzsku) identitu.

Niečo mi to pripomínalo.

Tiež som sa kedysi učil, že Slovenské národné povstanie nikdy nebolo porazené, ale bolo iba – zatlačené do hôr.

(1997 / 2012)